

УДК 339.166.137.2

І.С. Фомін

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ЩОДО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Стаття спрямована на визначення шляхів удосконалення національної системи митного регулювання і максимізації його позитивного впливу на розвиток економіки України.

The article is aimed at the determination of the ways for improvement of the national system of customs regulation and maximization of its positive influence on development of the economy of Ukraine.

Ключові слова: мито, тарифна квота, імпорт, митне регулювання, контрзаходи, зовнішньоторговельна політика.

На сьогодні мито є одним із головних інструментів зовнішньоторговельної політики України та інших держав. Незважаючи на процеси лібералізації національних митно-тарифних та взагалі зовнішньоекономічних режимів, що існують у світі, мито продовжує відігравати суттєву роль у сфері державного регулювання міжнародної торгівлі. В Україні упродовж періоду незалежного розвитку проведено велику й у цілому результативну роботу щодо формування узгодженої з міжнародними стандартами ефективною системи митного регулювання зовнішньоторговельних товаропотоків. Зокрема, слід відзначити розробку і затвердження чинних Митного кодексу і Митного тарифу України, національного законодавства з питань застосування антидемпінгового, компенсаційного і спеціального мита.

Водночас можна констатувати необхідність забезпечення на основі наукових досліджень подальшої трансформації українських механізмів митного регулювання у напрямі підвищення їх досконалості, відповідності загальноєвропейським у світі принципам та підходам, а також здатності до більш повного врахування національних інтересів у торговельній, виробничій та у цілому господарській сферах.

Питанням митного регулювання, шляхів його вдосконалення та економічних наслідків провадження присвячено численні наукові публікації, зокрема підготовлені такими авторами, як А. Мазаракі, Т. Мельник, В. Ізовіт [1, с. 5–13], А. Крисоватий, В. Мартинюк [2, с. 29–38], І. Іванов [3, с. 15–21], О. Петросян [4, с. 99–109], P.E. Moncarz [5, р. 40–67], K.I. Chang, K. Hayakawa [6, р. 232–246].

Однак у науковій літературі відсутнє певне коло рекомендацій щодо норм і принципів, які застосовуються у світі, за рахунок використання яких можна було б забезпечити (з належним урахуванням) удосконалення системи митного регулювання України та підвищення позитивного впливу її функціонування на національну економіку. Мова йде про рекомендації щодо підвищення ефективності механізмів застосування Україною спеціального мита як різновиду контрзаходів, тарифних квот, сезонного мита, різноманітних митних ставок, а також стосовно збільшення узгодженості положень українського митно-тарифного, зовнішньоекономічного й податкового законодавства. Всебічному аналізу і пошуку шляхів врегулювання цих проблематичних питань присвячена дана стаття.

Метою статті є розробка науково обґрунтованих рекомендацій стосовно підвищення досконалості і відповідності міжнародним стандартам, загальновизнаним у світі принципам та підходам системи митного регулювання зовнішньоторговельних товаропотоків України та оптимізації позитивних результатів її функціонування для національної економіки.

Необхідним є чітке визначення у національному законодавстві з питань зовнішньоекономічної діяльності владних структур України, до компетенції яких має належати прийняття рішень щодо застосування спеціального мита як різновиду контрзаходів. Доречно було б віднести ухвалення таких рішень до компетенції Кабінету Міністрів України, як це передбачалося свого часу нормами національного законодавства, прийнятими у 1998 р. [7, с. 10–13].

Потрібно розглянути можливість застосування і скасування спеціального мита як різновиду контрзаходів на підставі рішень Кабінету Міністрів стосовно заходів у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань, ухвалених відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

У такий спосіб вдасться створити належні засади для своєчасного й ефективного здійснення Україною у разі необхідності запровадження, скасування та коригування ставок спеціального мита як контрзаходу та оптимізації позитивного впливу цього регулятора на зовнішньоторговельний, виробничий та загалом економічний розвиток країни.

У цьому плані доречно зазначити, що вживання контрзаходів щодо іноземних держав притаманне зовнішньоторговельній політиці України. Так, у 2011 р. було схвалено урядове рішення про застосування Україною контрзаходів щодо Узбекистану у формі використання у 2011–2014 рр. квот обсягом у 1 штуку стосовно імпорту на національну територію автомобілів легкових та інших моторних транспортних засобів, призначених головним чином для перевезення людей, походженням з даної держави [8, с. 10].

Потребує коригування визначення терміна «тарифна квота», наведеного у Митному кодексі України, шляхом відображення у ньому того, що тарифна квота являє собою максимальний обсяг ввезення товару за зниженою (а не пільговою) ставкою мита [9, с. 10].

Відповідно до Митного кодексу, пільгові ставки ввізного мита повинні застосовуватися Україною насамперед до товарів походженням із держав, з якими вона має міжнародні домовленості стосовно режиму найбільшого сприяння, зокрема з тих, що є членами СОТ. Щодо ввезення на національну територію товарів походженням із країн, з якими Україна має міжнародні торговельно-економічні домовленості з питань спільної участі в інтеграційних угрупованнях, повинні застосовуватися преференційні ставки ввізного мита. Останні є нижчими за пільгові ставки ввізного мита. До решти товарів Україною мають застосовуватися повні ставки ввізного мита, які на сьогодні, як правило, дорівнюють пільговим.

Застосування пільгової ставки ввізного мита щодо імпорту в Україну товару в межах тарифної квоти обумовлюватиме у більшості випадків рівень митного оподаткування його внутрішньоквотових поставок, який дорівнюватиме тому, що існуватиме для позаквотових поставок даного різновиду продукції, або буде вищий за нього. Такий

стан справ майже повністю позбавлятиме сенсу використання Україною тарифних квот на імпорт товарів.

Визначення терміна «тарифна квота», наведене у Митному кодексі України, яке передбачає застосування пільгової ставки ввізного мита щодо імпорту товару в межах тарифної квоти, не узгоджується з міжнародними домовленостями з питань вільної торгівлі, укладеними нею з Македонією та державами-членами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). Адже дані домовленості фактично передбачають використання Україною преференційних ставок ввізного мита щодо імпортування товарів у межах тарифних квот. Зазначене визначення також суперечить нормам Митного кодексу України, згідно з якими ввезення товарів у межах тарифних квот і поза ними має здійснюватися відповідно із зниженням та без зниження ставок ввізного мита [9, с. 137].

Таким чином, здійснення запропонованого вище коригування створить належні умови для застосування Україною тарифних квот щодо товарного імпорту з чітким дотриманням міжнародних зобов'язань, законодавства країни, загальноновизнаних у світі принципів та підходів і адекватним урахуванням національних економічних інтересів.

Слід підкреслити, що практика використання тарифних квот на імпорт товарів є розповсюдженою серед різних країн світу. Так, загальна кількість тарифних квот, які застосовуються членами СОТ лише на виконання їх зобов'язань за Угодою СОТ про сільське господарство становить 1374 [10, р. 54]. Зобов'язання України перед СОТ передбачають застосування нею тарифної квоти на ввезення цукру-сирцю з тростини за ставкою ввізного мита 2 %, річний обсяг якого на сьогодні має становити 267,8 тис тонн [11, с. 147]. Зв'язана ставка ввізного мита на імпорт в Україну даного товару поза тарифною квотою встановлена на рівні 50 % [12, с. 170].

На основі наукових досліджень варто визначити доцільність і (у разі встановлення її наявності) механізми застосування Україною тарифних квот стосовно вивезення товарів. У разі ж встановлення відсутності такої доцільності із визначення терміна «тарифна квота», наведеного у Митному кодексі України, потрібно вилучити положення, які передбачають можливість використання даного різновиду зовнішньоторговельних регуляторів стосовно вивезення товарів. У випадку встановлення існування вищезгаданої доцільності треба скоригувати визначення терміна «тарифна квота», наведеного у Митному кодексі України, з метою відображення у ньому того, що вивезення товару в межах тарифної квоти має здійснюватися не за пільговою, а за зниженою ставкою мита. Необхідність цього впливає насамперед із відсутності у законодавстві України положень, які б передбачали можливість і механізми застосування пільгових ставок вивізного мита.

Такий підхід дасть змогу сформулювати передумови для уникнення ухвалення в Україні необґрунтованих і неузгоджених із чиним законодавством державних рішень стосовно тарифних квот на вивіз товарів та пов'язаних із цим несприятливих наслідків торговельного, виробничого та загалом господарського характеру. Слід зазначити, що практика застосування тарифних квот не є поширеною у світі.

Вважаємо за потрібне вилучення визначення терміна «тарифна квота» із Закону України «Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини» [13, с. 4]. Це дасть змогу забезпечити наявність визначення згаданого терміна виключно у Митному кодексі України, підвищення чіткості положень національного

зовнішньоторговельного законодавства, запобігання виникненню зайвих труднощів у процесі їх застосування для ефективного економічного розвитку країни.

Необхідно забезпечити вдосконалення положень національного законодавства з питань використання сезонного ввізного мита. Зокрема, потрібно ліквідувати законодавчо встановлені обмеження асортименту товарів, щодо імпорту яких може використовуватися сезонне мито, посилити гнучкість та ефективність підходів до визначення його ставок та строків застосування. Слід передбачити, що застосування сезонного мита на імпорт товарів не повинно призводити до перевищення ставками ввізного мита максимальних рівнів, зафіксованих у зобов'язаннях України перед СОТ.

Треба скасувати положення Митного кодексу України щодо нерозповсюдження на сезонне мито правила, згідно з яким, ставки мита встановлюються виключно законами України з питань оподаткування [9, с. 136]. Доцільно законодавчо встановити необхідність відображення положень щодо ставок, строків застосування сезонного ввізного мита, кодів та описів за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) продукції, на яку має розповсюджуватися його дія, у Митному тарифі України. У зв'язку з цим варто акцентувати увагу на тому, що на сьогодні щодо ряду товарів Митним тарифом України практично передбачено застосування сезонного ввізного мита. Так, залежно від часового періоду у декілька місяців ставки ввізного мита мають становити 0 і 20 % на кавуни, 0 і 10 % на яблука, 5 і 10 % на груші, зрізані квітки, гілки хвойних дерев [14, с. 20–25].

Водночас доречно скасувати норми щодо митно-тарифного регулювання Закону України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» і забезпечити, щоб базові механізми застосування сезонного ввізного мита були визначені у Митному кодексі України.

Враховання запропонованих підходів дасть змогу державі забезпечувати адекватний рівень гнучкості, оперативності, прозорості, обґрунтованості та відповідності стандартам СОТ національної політики у сфері використання сезонного ввізного мита та її результативності з метою поліпшення показників зовнішньоторговельної, виробничої та загалом господарської діяльності українських суб'єктів підприємництва.

Доречно розробити на базі необхідного комплексу досліджень і включити до Митного кодексу України положення, які б чітко визначали можливість та механізми застосування Україною сезонного вивізного мита. За рахунок цього вдасться сформулювати належне підґрунтя для використання Україною у разі потреби сезонного мита щодо вивезення товарів із метою протидії їх дефіциту на внутрішньому ринку, врегулювання інших господарських проблем та забезпечення на цій основі ефективного розвитку національної економіки.

Варто нагадати, що Закон України «Про Єдиний митний тариф» передбачав, що на окремі товари може встановлюватися сезонне вивізне мито на строк не більше ніж чотири місяці.

Митний кодекс України містить положення, згідно з якими, до видів ставок мита, що застосовуються в Україні, належать адвалорні, специфічні і комбіновані [9, с. 136]. Причому застосування інших видів ставок мита забороняється [9, с. 136]. Зазначені положення слід розширити, передбачивши, що до видів ставок мита, які можуть застосовуватися в Україні, мають зараховуватися також преференційні, пільгові та повні його ставки у випадках ввезення товарів. У такий спосіб вдасться ліквідувати наявну

нині суперечність між нормами Митного кодексу України, які, з одного боку, встановлюють можливість застосування виключно адвалорних, специфічних і комбінованих ставок мита, а, з другого боку, передбачають використання преференційних, пільгових та повних ставок ввізного мита [9, с. 136]. Це ж, у свою чергу, посилить чіткість і зрозумілість національного митного законодавства та ефективність його застосування у господарській сфері.

У положеннях Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», які регламентують питання митного регулювання та застосування режиму найбільшого сприяння, необхідно замінити посилання на «мита» посиланнями на «мити». Слід також забезпечити припинення використання у цьому Законі поняття «Єдиний митний тариф України».

У такий спосіб буде забезпечений належний рівень узгодженості норм національного зовнішньоекономічного, митно-тарифного і податкового законодавства, що посилить гарантії високої результативності функціонування системи митного та взагалі зовнішньоекономічного регулювання України з метою сталого зростання у різноманітних секторах її господарства. З огляду на це варто нагадати, що, згідно з Податковим кодексом і Митним кодексом України, до загальнодержавних податків, які мають використовуватися в Україні, належить, зокрема, мито.

Підсумовуючи, доречно акцентувати увагу на таких моментах. Реалізація комплексу викладених пропозицій здатна відчутно сприяти підвищенню відповідності міжнародним стандартам, загальноновизнаним у світі принципам і підходам, досконалості й ефективності системи митного регулювання України та посиленню позитивного впливу її функціонування на зовнішню торгівлю, виробництво та взагалі економіку країни.

1. *Мазараки А.* Легка промисловість України: стан, проблеми експорту та імпорту товарів / А. Мазараки, Т. Мельник, В. Ізовіт // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету.— 2011.— № 3.— С. 5–13; 2. *Крисоватий А.І.* Економічний зміст і складові митної системи держави / А.І. Крисоватий, В.П. Мартинюк // Фінанси України.— 2009.— № 6 (163).— С. 29–38; 3. *Иванов И.Д.* Импорт и импортозамещение в России / И.Д. Иванов // Мировая экономика и международные отношения.— 2012.— № 1.— С. 15–21; 4. *Петросян А.* Государственное регулирование внешней торговли России в свете требований экономического суверенитета страны / А. Петросян // Общество и экономика.— 2012.— № 1.— С. 99–109; 5. *Moncarz P.E.* Trade liberalization and Wage Premium in Argentina: the Role of Trade Factor Intensity / P.E. Moncarz // The Developing Economies.— 2012.— Volume 50, Number 1.— P. 40–67; 6. *Chang K.I.* Border Barriers in Agricultural Trade and the Impact of their Elimination: Evidence from East Asia / K.I. Chang, K. Hayakawa // The Developing Economies.— 2010.— Volume 48, Number 2.— P. 232–246; 7. Закон України від 22 грудня 1998р. № 335-XIV «Про внесення змін до Закону Української РСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» // Офіційний вісник України.— 1999.— № 7.— С. 10–13; 8. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2011 р. № 1073 «Про запровадження режиму ліцензування та встановлення квот на імпорт легкових автомобілів походженням з Республіки Узбекистан» // Урядовий кур'єр.— 2011.— № 200 (4598).— С. 10; 9. Митний кодекс України: за станом на 01 червня 2012 р.— К.: Алерта, 2012.— 288 с.; 10. *Vacchetta M.* Market Access: Unfinished Business. Post-Uruguay Round Inventory and Issues / Vacchetta M.— Geneva: World Trade Organization, 2001.— iv, 141 p.; 11. Розклад CLXII — Україна від 26 листопада 2007 р. Частина I — «Тарифи, режим найбільшого сприяння». Розділ I — В «Тарифні квоти» // Офіційний вісник України.— 2010.— № 26.— С. 147.; 12. Розклад CLXII — Україна від 26 листопада 2007 р. Частина I — «Тариф в рамках режиму найбільшого спри-

яння». Розділ I — «Сільськогосподарські продукти». Розділ I — А «Тарифи» // Офіційний вісник України.— 2010.— № 24.— С.163–257; 13. Закон України від 30 листопада 2006 р. №404-V «Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини» // Урядовий кур'єр. Орієнтир.— 2006.— № 240 (3405).— С. 4; 14. Закон України від 21 грудня 2010р. №2829-VI «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України» // Офіційний вісник України.— 2011.— № 4.— С. 9–801.